

РОЛЬ ПСИХОФІЗИЧНИХ ДІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-АКТОРА

Голік О.Б., канд. пед. н., доцент кафедри педагогіки
БДПУ, м.Бердянськ, Україна

Внутрішня техніка актора та педагога полягає в умінні створювати необхідні внутрішні (психічні) умови для природного та органічного зародження дій. Озброєння актора та педагога внутрішньою технікою пов'язане з вихованням у них здатності викликати в собі правильне самопочуття – той внутрішній стан, за відсутності якого творчість виявляється неможливою.

Творчий стан актора, і педагога складається з низки взаємопов'язаних елементів системи: активної зосередженості (сценічна увага); звільнення тіла від надмірного напруження (сценічна свобода); правильної оцінки запропонованих обставин (сценічна віра), а також готовності та бажання діяти, які виникають на цьому ґрунті. Ці елементи треба виховувати в акторах та вчителях, щоб розвинути в них здатність приводити себе до правильного самопочуття. Необхідно, щоб педагог як актор володів своєю увагою та тілом і вмів серйозно ставитися до творчого вимислу.

Виховання педагога та актора в царині зовнішньої техніки має на меті зробити фізичний апарат фахівця піддатливим внутрішньому імпульсу.

Разом із почуттям правди природа педагогічної творчості вимагає від учителя й іншої здатності, яку можна назвати "почуттям форми". Це особливе професійне почуття вчителя дає змогу вільно розпоряджатися навчальним матеріалом і всіма виразними засобами впливу на вихованців. До розвитку цієї здатності вводиться виховання зовнішньої техніки. У постійній взаємодії та взаємопроникненні поєднуються у педагога його найважливіші здатності: почуття правди (зміст) і почуття форми. Взаємодіючи й взаємопроникаючи, ці здатності зумовлюють виразність і переконливість трансльованого навчального матеріалу.

Елементи акторської діяльності, придатні для розвитку необхідних педагогічних якостей майбутнього вчителя, з одного боку, є провідними в театральній педагогіці, а з іншого – є засадовими стосовно виконавської майстерності: увага, психофізична свобода (вивільнення м'язів від скутості), увага і фантазія, спілкування, дія.

Увага – підґрунтя внутрішньої техніки педагога. Це найперша та найнеобхідніша умова правильного внутрішнього самопочуття – одного з найважливіших елементів творчого самопочуття педагога.

Розвиваючи здатність бути активно зосередженим у педагогічному процесі, необхідно прагнути, щоб ця здатність перетворилася на органічну потребу і виявлялася автоматично.

У найбезпосереднішій взаємодії з увагою перебуває друга необхідна умова успішної професійної діяльності – творче самопочуття педагога. Воно має два аспекти – зовнішній (фізичний) та внутрішній (психічний). Зазначимо, що обидва є важливими.

М'язова свобода – це такий стан організму, за якого на кожне положення тіла в просторі або рух витрачається рівно стільки м'язових зусиль, скільки вони вимагають. Здатність доцільно розподіляти м'язову енергію – головна умова пластичності тіла. Треба навчитися створювати в собі той стан, який наближає вчителя у практичній діяльності до нормального людського стану, за якого тільки й можливо педагогічно доцільно діяти.

Коли ми говоримо про м'язову свободу, йдеться передусім про правильний розподіл м'язового напруження, яке створює оптимальні умови для включення всього рухового апарату в дію згідно з головним законом пластики. Відсутність м'язової свободи педагога може виражатися, по-перше, в наявності напруження там, де його не повинно бути, по-друге, у надмірному напруженні (перенапруженні) тих м'язів, участь яких певною мірою необхідна для конкретної фізичної дії. Якщо вчитель у процесі педагогічної діяльності витрачає надто велику кількість фізичної енергії, то його психічні здатності (думки й почуття) беруть участь у творчому процесі незначною мірою. Чим зосередженіша людина внутрішньо, тим менше напружені її м'язи. Й навпаки, чим більше напружені м'язи, тим слабша активність уваги (зосередженість). Тому якщо педагогові вдалося зосередити свою увагу на заданому об'єкті, то надмірне м'язове напруження зникає само собою. Отже, разом з навчанням та оволодінням об'єктом уваги треба навчитися звільнювати тіло від зайвого напруження, що значно полегшить процес зосередження уваги.

Зрештою, коли педагог зуміє усунути зазначені перешкоди на шляху до мети, починається найголовніший аспект щодо професійної підготовки – захоплюючий своїми злетами та розчаруваннями процес розвитку в собі найнеобхіднішого дару вчителя – творчої фантазії. Напрямок думок К. Станіславського збігається з головними тезами сучасних наукових праць з психології та педагогіки, в яких досліджується вплив несвідомого на процеси педагогічної творчості.

Уява та фантазія істотно впливають на творче самопочуття педагога. Без роботи уяви не обходиться жоден, навіть підготовчий, момент творчості. Тому розвивати треба насамперед свою уяву, що досягається систематичними відповідними вправами. Отже, творча уява відіграє важливу роль у будь-якій людській діяльності, особливо у викладацькій. Тому уява та фантазія надзвичайно важливі для такої різносторонньої діяльності, як практична педагогіка.

Засадовим стосовно будь-якої уяви чи фантазії завжди є мотив, пов'язаний з творчою активністю. У момент появи мотиву – прояву творчої активності – аналізуються, коригуються й частково синтезуються вихідні дані, що ґрунтуються на проблемі, або породжується проблема, яка, в свою чергу, формує завдання (задум). Цей перший блок процесу уяви та фантазії (мотив, творча активність, вихідні дані, проблема та завдання/задум) створює ґрунт для другого блоку, в якому задіяні мислення, пам'ять, воля, сприйняття, життєвий досвід, спостереження, уявлення, бачення. Ці елементи, працюючи як і попередні, одночасно здійснюють такі функції уяви та фантазії: аглютинацію,

наголошування, гіперболізацію, схематизацію, типізацію. Функції третього блоку реалізують відтворення або створюють витвір. Слід зазначити, що не всі функції є обов'язковими, а за допомоги однієї або кількох функцій третього блоку можлива ідеальна мета. Разом з тим результат, що народжується на ґрунті розв'язання завдання (реалізації задуму), може й не відповідати ідеальній меті.

Отже, вміння налаштувати свідомість на роботу з учнями вимагає від учителя рухливості, тренованості, гнучкості психофізичного апарату, швидкої реакції на зовнішні впливи, вміння використовувати багатства своєї емоційної пам'яті, яка реалізується через фантазію та уяву. Людська доля педагога, психічний склад його особистості, запас життєвих вражень, рівень емоційної чутливості почуттів визначають масштаби та царину прагнень творчої уяви.

Література

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка / В. Ц. Абрамян. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
2. Голік О.Б. Педагогічна майстерність: організаційно-управлінський аспект: Навчальний посібник. – Донецьк: вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2010. – 242 с.
3. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – [2-ге вид., допов. і переробл.]. – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.